

PEDAGOGICKÉ MYSLENIE A TVORBA ĽUDOVÍTA BAKOŠA

Jaroslav Durec

Abstrakt: V predkladanom príspevku sa zaoberáme pedagogickým dielom univerzitného profesora pedagogiky Ľudovíta Bakoša. Svojou rozsiahlou vedeckou prácou vytvoril mnohé podnetné diela z oblasti dejín školstva a pedagogiky, pedeutológie a teórie výchovy. V priebehu spracovania príspevku analyzujeme tieto jednotlivé stránky vedeckej činnosti Ľudovíta Bakoša priamo na príklade vybraných diel, pričom sa usilujeme sledovať jeho vývoj pedagogického myslenia. Profesora Ľudovíta Bakoša zaraďujeme medzi popredné slovenské osobnosti, ktoré po druhej svetovej vojne sa spolupodieľali na rozvíjaní pedagogiky ako vedeckého odboru. Preto prostredníctvom spoznávania a rozboru Bakošovho mnohostranne založeného pedagogického diela môžeme preniknúť do prostredia vtedajšej československej spoločnosti, ktorá sa rozhodla po vzoru Sovietskeho zväzu budovať socializmus. S odstupom času a zmenou politicko-spoločenských podmienok stále považujeme niektoré atribúty diela Ľudovíta Bakoša za inšpirujúce aj pre dnešnú modernú spoločnosť. Aj preto si zasluhujú našu bližšiu pozornosť.

ŽIVOTOPISNÝ NÁČRT PROFESIJNÉHO ROZVOJA

Medzi významné vedecké osobnosti, ktoré prispievali k rozvoju pedagogickej teórie a praxe nielen na akademickej pôde vo vtedajšom Československu po druhej svetovej vojne sa právom zaraďuje univerzitný profesor Ľudovít Bakoš. Narodil sa 9. októbra 1919 v Pukanci, kde vyrastal v tradičnej remeselníckej rodine. Podľa zachovaných údajov bol nadaným žiakom, ktorý prejavoval záujem o vyššie vzdelávanie. Po ukončení stredoškolského štúdia maturitnou skúškou na gymnáziu v Banskej Bystrici sa rozhodol pre štúdium aprobácie filozofie a klasickej filológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského (v rokoch

---

1939 – 1954 Slovenskej univerzite) v Bratislave, ktoré absolvoval v rokoch 1938 – 1942 (J. Pšenák 2011). Do priameho kontaktu s výchovno-vzdelávacím procesom v postavení začínajúceho učiteľa sa dostal po úspešnom vykonaní druhej štátnej skúšky roku 1943. Od 1. februára 1943 do roku 1944 pôsobil ako stredoškolský profesor na gymnáziu v Žiline. Neskôr od apríla do konca júna 1945 vyučoval na gymnáziu v Banskej Štiavnici. V priebehu druhej svetovej vojny sa aktívne zapájal do odbojovej činnosti (E. Hurajová 1977). Záujem o podrobnejšie skúmanie pedagogických otázok sa začalo u Ľudovíta Bakoša prejavovať už v začiatkoch pôsobenia na žilinskom gymnáziu. Táto jeho inklinácia k pedagogike sa odzrkadľovala v dvoch smeroch: 1. teória a metodika vyučovania filozofie a latinčiny, 2. výchovné poradenstvo – oblasti študijných a osobných problémov dospelujúcej mládeže (J. Mátej 1980). Významná dejinná križovatka v živote Ľudovíta Bakoša nastala na začiatku septembra, kedy opúšťa stredoškolské gymnaziálne prostredie a odchádza pracovať na Povereníctvo školstva v Bratislave, kde pôsobil do konca novembra 1945. Dôležitým obdobím v živote Ľudovíta Bakoša bolo práve účinkovanie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V jeho profesijnom napredovaní, či už v kariérnom raste alebo v rámci formovania pedagogického myslenia, mala bratislavská filozofická fakulta centrálné postavenie. V časovom rozpätí od 1. decembra 1945 do 30. decembra 1947 nastúpil na dva roky ako asistent na túto filozofickú fakultu. V tomto období aktívne pracoval na dizertačnej práci s názvom *Ľudovít Štúr ako filozof*. Po úspešnej obhajobe ho v máji 1947 promovali za doktora filozofie v študijnom programe filozofia (J. Mátej 1976). V tejto súvislosti je potrebné poukázať na skutočnosť, že Ľudovít Bakoš mal spočiatku veľmi úzky vzťah k filozofii. Na základe názvu dizertačnej práce zistujeme, že sa orientoval na dejiny filozofie, ale nasledujúce miesta pôsobenia ho nasmerovali k pedagogike (J. Mátej 1980). Od 1. januára 1948 až do roku 1950 bol zamestnaný v Štátnom pedagogickom ústave v Bratislave. V jeseni roku 1951 sa Ľudovít Bakoš stal vedúcim oddelenia školstva a vedy na Ústrednom výbore Komunistickej strany Slovenska v Bratislave. V marci 1953 ho menovali za predsedu Slovenského výboru pre umenie. Popritom v rokoch 1953 – 1959 vykonával funkciu prorektora pre štúdium popri zamestnaní na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave. Definitívne primknutie sa k pedagogike ako vedeckému odboru nastalo získaním docentúry v odbore pedagogika po príchode na uvedenú vysokú školu pedagogickú. V roku 1959 menovali Ľudovíta Bakoša za riaditeľa Ústavu pre učiteľské vzdelávanie pri Univerzite Komenského v Bratislave a túto funkciu zastával až do núteného odchodu zo zdravotných dôvodov v roku 1972. V tom istom roku 1959 sa znova ocitol v akademickom prostredí Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. V roku 1960 sa stal prodekanom a v rokoch 1965 až 1969 bol dekanom filozofickej fakulty. V roku 1963 získal titul profesor v študijnom programe pedagogika (E. Hurajová 1977). Profesor Ľudovít Bakoš

---

v priebehu svojho aktívneho vedeckého života nezastával len rad akademických funkcií, ale bol súčasne nositeľom iných významných funkcií v pedagogickej a vedeckej oblasti – externý vedúci redaktor Učiteľských novín, vedúci redaktor pedagogického časopisu Jednotná škola, externý riaditeľ Výskumného ústavu pedagogického v Bratislave a mnohé ďalšie... Ľudovít Bakoš po ťažkej chorobe zomrel 15. februára 1974 (J. Mátej 1976).

PEDAGOGICKÉ OBLASTI VEDECKÉHO ZÁUJMU

Profesor Ľudovít Bakoš bol všestranne zameranou osobnosťou. Už v priebehu vysokoškolského štúdia sa usiloval popri štúdiu aprobácie filozofia a klasická filológia nadobudnúť kvalitný všeobecný rozhľad. Ako sme uviedli, síce mal v počiatočnom období po absolvovaní vysokoškolského štúdia najbližšie k dejinám filozofie, ale jeho širšie koncipovaný záujem o humanitné odbory a aktuálne problémy doby ho viedol k tomu, že disponoval niekoľkými možnosťami výberu ďalšieho smeru vedeckého bádania. Ak zoberieme na zreteľ všetky oblasti záujmu a miesta pôsobenia Ľudovíta Bakoša, tak do okruhu jeho nožnej vedeckej špecializácie prichádzali do úvahy filozofia, klasická filológia, psychológia, sociológia a estetika (J. Mátej 1980). Napokon sa rozhodol pre pedagogiku, ale vyššie spomenuté vedecké disciplíny neodsunul na vedľajšiu koľaj, pretože sa nimi zaoberal v interdisciplinárnom rozmere, resp. v hraničiacich pedagogických témach. Podobne, ak sa pozrieme späťne na miesta pôsobenia Ľudovíta Bakoša, tak zistíme, že pracoval v niekoľkých popredných inštitúciách, kde sa vo vtedajšej dobe po roku 1945 (resp. po roku 1948) konštituovala vzdelávacia politika a riešili pedagogické problémy. Napriek tomu, že sa zriedka jednalo o dlhšie časové úseky, nemožno to hodnotiť negatívne, pretože Ľudovítovi Bakošovi to umožnilo získať cenné pedagogické skúsenosti, ale čo bolo určite oveľa dôležitejšie, tým že sa dostal do kontaktu s viacerými pracoviskami, a teda mohol hlbšie preniknúť do rôznych otázok výchovy a vzdelávania, sa ustálila jeho profilácia pedagogického výskumu. V pedagogickom diele Ľudovíta Bakoša sa pozornosť upriamila na skúmanie týchto štyroch ťažiskových problémov: 1. dejiny školstva a pedagogiky, 2. sovietska pedagogika, 3. teória výchovy, 4. pedeutológia (J. Pšenák 2011). Toto rozsiahle dielo profesora Ľudovíta Bakoša bolo jednoznačne poznačené prevládajúcim dobovým myslením v duchu filozofie marxizmu-leninizmu, nesmiernym záujmom o zavedenie sovietskeho systému školstva nielen priamo v Sovietskom zväze, ale aj v okolitých socialistických štátoch.

DEJINY ŠKOLSTVA A PEDAGOGIKY

Záujem profesora Ľudovíta Bakoša o dejiny filozofie ho priviedol k dejinám školstva a pedagogiky. Jeho dizertačná práca Ľudovít Štúr ako filozof síce bola orientovaná na dejiny filozofie, ale na druhej strane stala sa mu námetom na spracovanie rozsiahlej historicko-pedagogickej témy: „*Bez rozboru Štúrovej pedagogickej činnosti a jeho školského a osvetového programu, ktoré sú organickou súčasťou jeho pokrokového politického programu a ktoré dokresľujú jeho politické a filozofické názory, nemožno osobnosť Štúrova a jeho pôsobenie správne hodnotiť.*” (Ľ. Bakoš 1955, s. 1) Problematiku štúrovcov v kontexte školských a osvetových pomerov na Slovensku rozpracoval v dvoch ťažiskových dielach: *Ľudovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenskú školu* a *Štúrovci a slovenská škola v prvej polovici 19. storočia*. Pokiaľ v prvom vymenovanom diele podával Ľudovít Bakoš predovšetkým syntetizujúci pohľad na Ľudovíta Štúra v kontexte ľudovýchovnej, pedagogickej a organizátorskej činnosti, tak potom v druhom diele okrem úvodnej podobne syntetizujúcej štúdie o štúrovcoch predkladal výber dôležitých dokumentov, ktoré sa dotýkali ich pedagogického pôsobenia v najširšom slova zmysle (J. Mátej 1980). Ľudovít Bakoš prostredníctvom osobnosti Ľudovíta Štúra študoval nielen fenomény doby vo filozofickom rozmere, ale tiež vo výchovno-vzdelávacom, čo uviedol v závere prvej kapitoly diela *Ľudovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenskú školu*: „*Vychovávateľská činnosť, pedagogické názory, boj o lepšiu organizáciu, obsah a záchranu slovenskej školy je významnou časťou životnej práce a diela Ľudovíta Štúra. Bez osvetlenia tejto stránky bohatej činnosti a diela najvýznamnejšej osobnosti slovenských národných dejín minulého storočia, Ľudovíta Štúra, nemohli by sme správne hodnotiť jeho dielo.*” (Ľ. Bakoš 1957, s. 14) Nemožno poprieť skutočnosť, že toto Bakošovo významné dielo, ako aj ostatné jeho pedagogické diela, bolo na viacerých miestach v texte poznačené ideológiou komunistického režimu v hraniciach triedneho boja a filozofie marxizmu-leninizmu. Na druhej strane, vychádzajúc z citácie Ľudovíta Bakoša celkovo obsahu diela, ide o jednu z prvých publikácií, ktorá si kládla za cieľ komplexnejšie sa zaoberať štúrovskou pedagogikou a slovenskou školou v prvej polovici 19. storočia. V deviatich kapitolách diela *Ľudovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenskú školu* pozorujeme charakteristickú stránku pedagogického uvažovania Ľudovíta Bakoša, ktorá spočívala najmä v pozornom sledovaní determinujúcich faktorov, ktoré vplývali na vývoj osobnosti Ľudovíta Štúra (napr. kapitola III. Ideové formovanie Štúrovej osobnosti) (Ľ. Bakoš 1957). Vo všeobecnosti sa metodika práce Ľudovíta Bakoša v tomto diele utvárala na jednej strane v pozícii Ľudovíta Štúra ako ťažiskovej sondy na spoznávanie dobových fenoménov v súvislosti s otázkami vzdelanosti a školstva a na druhej strane tu nachádzame rozpracovaný vzťah jedinec (individualita) – kontext doby. Ak hovoríme o kontextu doby,

---

tak sa v diele na základe princípov historického materializmu väčšia časť venovala prevažne zhodnoteniu ekonomického a hospodárskeho stavu vtedajšej spoločnosti, rozvoju priemyslu a robotníckeho hnutia, konfliktom medzi vládnucou buržoáziou a pracujúcim ľudom. Túto dôležitú skutočnosť si Ľudovít Bakoš plne uvedomoval, ale bol si aj toho vedomý, že tieto faktory mali dôležité miesto v pedagogickom myslení Ľudovíta Štúra, keď konštatoval: „*Štúr hodnotí školské otázky ako kľúčové z hľadiska udržania a ďalšieho rozvíjania slovenského národného života. Rieši ich komplexne, prvý ich programovite rozvíja v širšom rámci národno-politického a hospodársko-spoločenského programu, správne hodnotí ich význam vo vzťahu k rozvíjajúcemu sa hospodárskemu, politickému a národnému životu. Popri článkoch, v ktorých sa zaoberal školskými otázkami, treba vyzdvihnúť články kultúrnoosvetového obsahu, ktoré dávali konkrétnu náplň kultúrnoosvetovej práci štúrovcov, ktorá preto nebola abstraktná, odtrhnutá od naliehavých životných potrieb.*“ (Ľ. Bakoš, 1957, s. 178.) Druhá časť tohto citovaného textu odzrkadľuje ďalší atribút vedeckovýskumnej práce Ľudovíta Bakoša. Veľa času venoval čítaniu mnohých historických textov, ktoré mu napomáhali pri spracovávaní jeho diel. Dôkazom toho bola najmä už zmienená publikácia Štúrovci a slovenská škola v prvej polovici 19. storočia. Obsah pozostával z výberu množstva článkov a dokumentov, ktoré nadväzovali, prípadne dopĺňali predchádzajúce dielo o Ľudovítovi Štúrovi. Tieto vybrané články a dokumenty pochádzali z pera viacerých dejateľov štúrovského hnutia, ktorí sa orientovali na problematiku slovenského školstva, spoločenského statusu učiteľov, foriem šírenia vzdelanosti medzi pospolitým ľudom (Ľ. Bakoš 1960). Súčasne sme toho názoru, že Ľudovít Bakoš pozoroval v dielach Ľudovíta Štúra a ostatných štúrovských dejateľov ťažiskové myšlienky, ktoré sa dali využiť v slovenskom školstve po februári 1948, resp. kládol dôraz na kontextualizáciu – podobnosť revolučných rokov 1848/49 a udalosťami pred aj po revolúcii s neskorším obdobím 1948 a udalosťami po druhej svetovej vojne a po uchopení moci v štáte komunistickou stranou: „*V dejinách slovenskej pedagogiky a školstva sú ich [pozn. štúrovcov] pedagogické názory a školský ako aj osvetový program povzbudivým príkladom obetavej práce, z ktorého môžeme čerpať veľa podnetov a poučení aj pri výstavbe nášho socialistického školstva.*“ (Ľ. Bakoš 1960, s. 37)

Ľudovít Bakoš sa okrem spomenutých prác so syntetizujúcim charakterom v rámci štúrovskej tematiky venoval aj rozsahovo menším čiastkovým témam, ktoré podrobnejšie analyzovali Štúrovi výchovnú prácu. Medzi najčastejšie výchovné metódy a formy práce Ľudovíta Štúra zaradoval praktické hodiny, cestovanie po Slovensku a miestach, kde žili Slováci v menšinách, tvorivú a zberateľskú činnosť. V štúdiu *Ľudovít Štúr ako vychovávateľ* venoval Ľudovít Bakoš popri filozofii výchovnej práce štúrovcov aj dostatok priestoru organizácii práce Spoločnosti česko-slovanskej a Ústavu slovanského v Bratislave (Ľ. Bakoš 1955). V nadväznosti na metódy a formy výchovnej práce štúrovcov

---

sa Ľudovít Bakoš pozastavil nad témou rozširovania pedagogických myšlienok medzi širokými vrstvami obyvateľstva, ktorú rozpracoval v niekoľkých ohľadoch: „*Štúrovci si uvedomovali, že rozšírenie ich politického a kultúrno-osvetového programu medzi ľud, jeho získanie pre tento program, úzke spojenie s ľudom na širokom základe je možné len prostredníctvom novin.*” (Ľ. Bakoš 1955, s. 674). V pedagogickom myslení Ľudovíta Bakoša malo rozširovanie politického a kultúrno-osvetového programu štúrovcov medzi bežný ľud oveľa širší dopad. Na prvom mieste stála síce otázka výchovy a vzdelávania slovenského ľudu, ale táto sa mohla naplniť len dôkladne pripraveným slovenským učiteľstvom. Ako sme vyššie uviedli, tak Ľudovít Štúr preferoval výchovné prostriedky praktickú prácu, cestovanie (spoznávanie regiónu), tvorivú a zberateľskú činnosť. Pri štúdiu dejín učiteľstva prichádzame k zisteniu, že tieto oblasti boli náplňou práce učiteľov ľudových škôl, ale aj stredoškolských profesorov. Týmto chceme poukázať, že Ľudovít Štúr spolu s ostatnými štúrovcami venovali značnú pozornosť pedeutológii – vzdelávaniu a sebvzdelávaniu učiteľov, organizovaniu učiteľov v rámci spolkov, materiálnemu zabezpečeniu a spoločenskému postaveniu učiteľov. Učítelia stáli teda v centre záujmu Ľudovíta Štúra. Sme toho názoru, že štúdium dejín učiteľstva v rámci štúrovskeho obdobia výrazne prispelo k tomu, že sa táto oblasť pedagogiky stala predmetom vedeckého záujmu Ľudovíta Bakoša (Ľ. Bakoš 1955, 1957, 1960).

Úsilie o komplexné poznanie osobnosti Ľudovíta Štúra a celkovo štúrovskej tematiky viedli profesora Ľudovíta Bakoša k rozhodnutiu, že sa podrobnejšie zaoberal tiež obdobiami, ktoré štúrovcom predchádzali. V rámci skúmania pedagogického myslenia Ľudovíta Bakoša vystupoval často do popredia biografický prístup k skúmaniu osobnosti v kontexte. Prejavilo sa to nielen pri analýze osobnosti Ľudovíta Štúra, ale aj v úvodnom slove k pamätiam Jána Kollára: „*Historická hodnota pamäti musí sa kriticky brať. Jednako dielo umožňuje zaujímavý pohľad na hospodársky a rodinný život na dedine, na civilizačné prvky, prenikajúce na dedinu, na náboženskú stránku, na vtedajšie školstvo od domácich elementárnych škôl po univerzitu v Jene, na jeho hlboké záujmy o otázky výchovy a vyučovania, na jeho slovenské uvedomovanie atď.*” (J. Kollár 1950, s. 13) Typickým znakom pedagogického výskumu Ľudovíta Bakoša bola najmä dôkladnosť, ktorú vyžadoval nielen sám od seba, ale ju odporúčal aj iným: „*Výdanie Kollárových pamäti nech je podnetom k dôkladnému štúdiu jeho celého diela a činnosti.*” (J. Kollár 1950, s. 13)

Zosúladenie pedagogických náhľadov na výchovu a marxistického chápania vývoja spoločnosti sa azda najväčmi prejavilo v úvode knihy *Emil alebo o výchove*. Ľudovít Bakoš v štúdiu *Jean Jacques Rousseau a jeho pokrokový pedagogický odkaz* sa kriticky venoval fungovaniu vtedajšej spoločnosti, odsudzoval kapitalizmus a buržoázne spoločenské vrstvy, naopak vyzdvihoval neľahké životné podmienky robotníkov a remeselníkov. V dôsledku priveľkého

---

ideologického objasňovania doby sa samotná podstata diela Jean Jacques Rousseau dostala do úzadia. Napriek tomu musíme uviesť, že Ľudovít Bakoš dospel k niektorým zaujímavým záverom. Ako teoretik výchovy presadzoval najmä kolektívnu výchovu mládeže v spoločnosti: „*Najväčšieho omylu sa tu Rousseau dopustil, keď myslel, že výchovu dieťaťa možno uskutočniť mimo spoločnosti, že jeho individuálna voľná výchova v idealizovanej prírode pripraví ho lepšie pre spoločenský život než kolektívna výchova v spoločnosti.*” (Rousseau 1955, s. 33). Samozrejme, nemožno v súlade s hodnotiacim stanoviskom Ľudovíta Bakoša zaujať k pedagogike Jean Jacques Rousseau výslovne len negatívne stanovisko, pretože „*Rousseauove pedagogické náhľady značne vplývali na vývin pedagogického myslenia v 18. a 19. storočí. Osobitne treba uviesť Rousseauov vplyv na filantropistov, Pestalozziho a Tolstého*” (J. J. Rousseau 1955, s. 13).

V pedagogickom myslení a tvorbe Ľudovíta Bakoša, podobne ako v iných dielach profesorov pedagogiky, figurovala často osobnosť a dielo Jana Amosa Komenského. Problematike komeniológie sa venoval v niekoľkých oblastiach. Obraz životného príbehu Jana Amosa Komenského analyzoval s prihliadnutím na vývoj jeho pedagogických názorov a systému: „*Komenský vo Svete v obrazoch spomedzi všetkých svojich učebníc najlepšie realizoval požiadavku pedagogického realizmu, ktorý on prvý teoreticky odôvodnil, a tým sa stal jeho zakladateľom.*” (J. A. Komenský 1958, s. 5), v rámci historicko-spooločenského kontextu doby: „*Didaktické náhľady Komenského sú tiež organicky spojené s jeho náhľadmi filozofickými. Bez poznania filozofických prúdov, ktoré sa rozvíjali v Európe v 16. a 17. storočí, nepochopíme dostatočne Komenského pedagogický systém.*” (Ľ. Bakoš 1957, s. 182), nastoľovanie otázok výchovy a vzdelávania a ich vzájomného ovplyvňovania (problém mravnej výchovy a nastolenie správnej vyučovacej metódy): „*Je zaujímavé, ako správne Komenský spájal vo vyučovaní do organickej jednoty poznania vecí s jazykovými znalosťami, konaním a s mravnými požiadavkami, Jeho požiadavku na vyučovanie možno stručne vyjadriť heslom: učiť, konať, hovoriť.*” (Ľ. Bakoš 1957, s. 196) Práve zásluhou profesora Bakoša vyšla prvýkrát v slovenčine Komenského *Veľká didaktika* roku 1954 (Mátej 1979). Profesor Ľudovít Bakoš ako historik školstva a pedagogiky vyjadril názor, že dejiny pedagogického myslenia (napr. Štúra, Kollára, Rousseau, Komenského) nepatria do minulosti, pretože mnohé myšlienky a skúsenosti môžu poslúžiť pri budovaní školského systému aj s odstupom času.

SOVIETSKA PEDAGOGIKA A PEDEUTOLÓGIA

Popri dejín školstva a pedagogiky sa vedecký záujem Ľudovíta Bakoša opieral o dejiny učiteľstva. Pedeutológia v podaní vedeckého výskumu profesora Bakoša mala ako pedagogická disciplína interdisciplinárny charakter. Prostredníc-

---

tvom problematiku úlohy učiteľa v spoločnosti zasiahol tiež do oblasti sovietskej pedagogiky, ktorú dobre už poznal a ktorá v čase života Ľudovíta Bakoša mala dosah na vzdelávaciu politiku štátov strednej Európy v sovietskej sfére vplyvu. Podrobne sa zaoberal pedagogickými názormi sovietskych pedagógov, ktorí vykresľovali ideálnu predstavu sovietskeho pedagóga. Ľudovít Bakoš vyzdvihoval vedúcu úlohu učiteľa vo výchove mládeže. Zaujímala ho najmä historická kontinuita vzdelávania učiteľov v domácom a zahraničnom kontexte. V zahraničí pre neho zásadnou inšpiráciou bolo vzdelávanie učiteľov v Sovietskom zväze od uchopenia moci komunistami v rámci Októbrovej revolúcie roku 1917 až do 60. rokov 20. storočia. Vedecký záujem prejavoval o prípravu budúcich učiteľov na stredných pedagogických inštitútoch a univerzitách po stránke ideologickej a odbornej v dennom i diaľkovom štúdiu. Potrebnú pozornosť vzdelávaniu študentom učiteľstva odôvodňoval v úvode publikácie *Prestavba sovietskej školy a výchova učiteľov v SSSR* tvrdením: „S revolučnou prestavbou školy sa organicky spája výchova učiteľov, hľadanie nového obsahu, metód a foriem ich prípravy, adekvátnej novým úlohám školy, ustavične rastúcim požiadavkám na všestrannú prípravu mládeže pre budovanie komunizmu a život v komunisticko-kejšej spoločnosti.” (Ľ. Bakoš 1962, s. 5). Druhá významná publikácia z oblasti pedeutológie *Učiteľské vzdelávanie v socialistických krajinách* vyšla až po smrti Ľudovíta Bakoša. V tejto publikácii sa autor zamerával predovšetkým na komparatívnu pedagogiku – pozorne sledoval obsah vzdelávania budúcich učiteľov v socialistických štátoch. Pozitívnu stránkou tohto diela bolo, že dokázal vyzdvihnúť konkrétne špecifické stránky pedagogickej prípravy učiteľov v danom štáte, čo odôvodňoval názorom: „Vývoj učiteľského vzdelávania v socialistických krajinách sa po druhej svetovej vojne podmienil novými vzdelávacími cieľmi, ale aj vlastnou domácou školskou tradíciou a ekonomickými možnosťami jednotlivých krajín.” (Ľ. Bakoš 1976, s. 446). V domácom kontexte v priebehu 60. rokov 20. storočia sa podrobne zaoberal otázkami historického vývoja učiteľského vzdelávania (Bakoš 1967), postgraduálnym štúdiom učiteľov (Bakoš 1968) a fenoménmi v učiteľstve – motivácia výberu učiteľského povolania, záujmy a ideály mládeže, feminizáciou v školstve atď. (Bakoš 1970) V rámci štúdia otázok pedeutológie sa Ľudovít Bakoš orientoval hlavne na zmenu postavenia a vzdelávania učiteľstva v premenách času.

TEÓRIA VÝCHOVY A OTÁZKA RODINNEJ VÝCHOVY

Pedagogické dielo profesora Ľudovíta Bakoša zasiahlo tiež do oblasti teórie výchovy a otázok rodinnej výchovy. V rámci teórie výchovy sa jeho pozornosť sústreďovala na podstatu výchovného procesu vzhľadom na komunistickú filozofiu výchovy a s tým spätou mravnou výchovou. Najviac sa problematikou

---

mravnej výchovy zaoberal v kolektívnej publikácii *Teória výchovy*. Napriek tomu, že otázku mravnosti spájal s marxistickým učením o etike a vývinu osobnosti, dôležitú pozíciu zastávalo tiež spomenuté pedagogického dielo Štúra a Komenského. Po vplyvom štúdia sovietskej pedagogiky, osobitne Antona Semjonoviča Makarenka, považoval mravnú výchovu v danom čase za kľúčovú. Dôkladné spoznávanie mravnej výchovy v štruktúre spoločnosti ho doviedlo k vymedzeniu procesu mravnej výchovy, pričom rozpracoval podrobne taktiež jej zásady a metódy (Ľ. Bakoš a kol. 1972). Vedľa mravnej výchovy sa Ľudovít Bakoš zaoberal rodinnou výchovou v socialistickej spoločnosti. Rodinné prostredie považoval za dôležitý výchovný činiteľ, pričom upozorňoval, že rodinná výchova je dlhodobým procesom: „*V našej spoločnosti vysoko oceňujeme význam rodinnej výchovy, pretože utvára základy výchovy detí, na ktorých sa neskôr buduje. No ani po vstupe detí do školy jej výchovná práca neprestáva, ale sa ďalej rozvíja...*” (Ľ. Bakoš a kol. 1964, s. 10) Uvedený citát Ľudovíta Bakoša len poukazoval na skutočnosť, že bol zástancom úzkej spolupráce medzi rodinou a školou. V neposlednom rade oceňoval význam práce Združenia rodičov a priateľov školy (Ľ. Bakoš a kol. 1964).

LITERATÚRA

- Bakoš, Ľ. (1967). Vzdelávanie učiteľov v Československu a jeho vývinové tendencie. In *Paedagogica*, 1, 47–74.
- Bakoš, Ľ. a kol. (1964). *Rozhovory s rodičmi*. Bratislava: Osveta.
- Bakoš, Ľ. a kol. (1968). *Teória výchovy*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Bakoš, Ľ. (1970). K pedeutologickým výskumom osobnosti učiteľa. In Ľ. Bakoš (ed.), *Aktuálne otázky pedagogickej vedy* (142–158). Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Bakoš, Ľ. (1968). Postgraduálne štúdium učiteľov. In Vojtech Špendla, Ľudovít Bakoš & Juraj Čečetka (eds.), *Moderné prúdy v pedagogickej vede* (247–273). Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Bakoš, Ľ. (1976). Učiteľské vzdelávanie v socialistických krajinách. In Ľ. Bakoš, *Iybrané pedagogické diela* (441–569). Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Bakoš, Ľ. (1962). *Prestavba sovietskej školy a výchova učiteľov v SSSR*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Bakoš, Ľ. (1957). J. A. Komenský – Tvorca novovekej didaktiky. *Jednotná škola*, 12, (2), 178–199.
- Bakoš, Ľ. (1955). Ľudovít Štúr a otázky slovenského školstva v Slovenských národných novinách. *Jednotná škola*, 10, (6), 674–698.

-
- Bakoš, L. (1960). *Štúrovci a slovenská škola v prvej polovici 19. storočia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Bakoš, L. (1955). *Ludovít Štúr ako vychovávateľ*. Bratislava: Štúrovská konferencia v Bratislave.
- Bakoš, L. (1957). *Ludovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenskú školu*. Bratislava: Slovenská akadémia vied.
- Hurajová, E. (1977). *Ludovít Bakoš: personálna bibliografia*. Bratislava: Slovenská pedagogická knižnica.
- Kollár, J. (1950). *Pamäti z mladších rokov života*. Bratislava: Tatran.
- Komenský, A. J. (1958). *Orbis sensualium pictus quadrilinguis*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Mátej, J. (1980). Pedagogické dielo prof. PhDr. Ľudovíta Bakoša, CSc. *Paedagogica*, 5, 9–19.
- Mátej, J. (1976). Pedagogické dielo prof. PhDr. Ľudovíta Bakoša, CSc. In L. Bakoš, *Výbrané pedagogické diela (7–22)*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Mátej, J. (1979). *Pedagogické dielo Ľudovíta Bakoša*. [online]. Dostupné z: <https://pages.pdf.cuni.cz/pedagogika/?p=7855%20title=>
- Pšenák, J. (2011). *Slovenská škola a pedagogika 20. storočia*. Ružomberok: Verbum.
- Rousseau, J. J. (1956). *Emil alebo o výchove*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

SUMMARY

The processed contribution dealt with the pedagogical work of the university's Professor Ľudovít Bakoš. His life story was a sign of the post-war development of pedagogical science, which was marked by the influence of Soviet pedagogy. The scientific work of Ľudovít Bakoš was inspired by the personalities of Ľudovít Štúr and Jan Amos Komenský. Although he considered their work within the limits of Marxism-Leninism ideology, he was able to make interesting and stimulating findings. In the pedagogical framework of Ľudovít Bakoš, the focus of scientific work has been on historical continuity and comparison. The educational phenomena examined, particularly the issue of teacher training, have been closely followed in specific historical periods. Comparisons have been made not only when analysing the educational systems for teaching in the socialist states, but also when comparing the socio-political situation in the period around 1848 with the period between 1948 and the 1970s. This raised an important question during the processing of the contribution: Was Professor Ľudovít Bakoš devoted to communist education out of an ideological conviction or was looking at it from a position of historical continuity, as he walked with the flow of time, aware that the current social situation was marked by the idea of communist education. In other words, Soviet pedagogy has come to the forefront of natural history. Regardless of this, the pedagogical work deserved

---

attention and a more detailed analysis also today — with the passage of time. The views expressed on teacher education, the theory of morality and family education do not belong to the past, because they have much to say to today's modern person – both teacher and parent.

Kontaktné údaje:

Mgr. Jaroslav Durec, PhD.

Slovenský historický ústav

Matica slovenská

Grösslingová 23, 812 51 Bratislava